SPORT BOSHQARUVI, INFRATUZILMA VA HISOBOT TIZIMLARINI RAQAMLASHTIRISH

FarDU Ko‘pkurash sport turlari nazariyasi va uslubiyati kafedrasi dotsenti Erkayev Eldor Abdukarimovich

Annotatsiya. Maqolada sport tashkilotlarini boshqarish, sport inshootlaridan foydalanish va faoliyat natijalari bo‘yicha hisobot berish jarayonlarini raqamlashtirishning tashkiliy-uslubiy asoslari yoritilgan. Axborotlarning tarqoqligi, qo‘lda hisobot tayyorlash va infratuzilma holatini doimiy baholashdagi muammolar tahlil qilinadi. Yagona ma’lumotlar bazasi, elektron reyestr, boshqaruv paneli va ko‘rsatkichlarga asoslangan monitoringni birlashtiruvchi amaliy model taklif etiladi. Uning joriy etish bosqichlari, samaradorlik mezonlari hamda axborot xavfsizligi talablari asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: sport boshqaruvi, raqamli transformatsiya, sport infratuzilmasi, elektron reyestr, avtomatlashtirilgan hisobot, monitoring, ma’lumotlar tahlili.

Kirish. Sport sohasining barqaror rivojlanishi nafaqat sportchilarni tayyorlash sifati, balki muassasalarning boshqaruv imkoniyatlari, moddiy-texnika bazasi va ma’lumotlarning ishonchliligiga ham bog‘liq. Sport maktablari, federatsiyalar, klublar hamda hududiy boshqaruv tuzilmalarida ma’lumotlar turli shaklda yuritilganda qaror qabul qilish sekinlashadi, bir xil ko‘rsatkich qayta kiritiladi va hisobotlarni solishtirish qiyinlashadi. Raqamlashtirishning vazifasi qog‘oz shaklini elektron fayl bilan almashtirish bilangina cheklanmay, jarayonlarni yagona axborot muhitida qayta tashkil etishdan iborat.

O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 24-martdagi O‘RQ-1123-son “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonuni sohani boshqarish va sport tashkilotlari faoliyatining huquqiy asoslarini belgilaydi [1]. “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasi esa ijtimoiy soha va davlat boshqaruvida raqamli yechimlarni kengaytirishga yo‘naltirilgan [2].

Tadqiqot maqsadi va metodlari. Tadqiqot maqsadi sport boshqaruvi, infratuzilma hisobi va hisobot jarayonlarini o‘zaro bog‘lovchi raqamli modelni ishlab chiqish hamda uni amaliyotga joriy etish mezonlarini aniqlashdan iborat. Ishda normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish, tizimli va qiyosiy tahlil, jarayonlarni modellashtirish usullaridan foydalanildi. Taklif etilgan indikatorlar empirik statistik natijalar emas.

Natijalar va muhokama. Sport boshqaruvini raqamlashtirish. Samarali raqamli boshqaruvda har bir sportchi, trener, sport guruhi, mashg‘ulot va musobaqa bo‘yicha ma’lumotlar takrorlanmaydigan identifikator asosida yuritilishi lozim. Yagona platforma sportchilar ro‘yxati, o‘quv-mashg‘ulot rejalari, qatnashuv, sport natijalari, musobaqalar taqvimi hamda mas’ullar vazifalarini bog‘laydi. Rahbarlar uchun boshqaruv panelida reja bajarilishi, guruhlar bandligi va muhim o‘zgarishlar ko‘rinadi; trener esa o‘z vakolati doirasidagi yozuvlarni yangilaydi.

Sport infratuzilmasining elektron reyestri. Har bir stadion, sport zali, suzish havzasi yoki boshqa inshootning joylashuvi, sig‘imi, jihozlanishi, texnik holati, foydalanish jadvali va ta’mirlash ehtiyoji yagona elektron pasportda aks ettiriladi. Bandlikni elektron rejalashtirish bir vaqtning o‘zida bir obyektga bir necha guruh yozilib qolishining oldini oladi. Texnik xizmat tarixining saqlanishi esa ta’mirlash xarajatlarini oldindan rejalashtirishga yordam beradi.

Hisobot tizimlarini avtomatlashtirish. Raqamli hisobotning asosiy tamoyili “ma’lumot bir marta kiritiladi, ko‘p marotaba qo‘llaniladi” qoidasidir. Sportchilar soni, mashg‘ulot soatlari, inshootlar bandligi, musobaqa natijalari va sarflangan mablag‘ haqidagi yozuvlardan belgilangan davr uchun hisobot avtomatik shakllantiriladi. Mas’ul shaxs tasdiqlashdan oldin tafovutlar bo‘yicha ogohlantirish oladi. Hisobotning qachon va kim tomonidan tahrirlangani qayd etilishi shaffoflik hamda tekshiruv imkoniyatini kuchaytiradi. Ochiq e’lon qilinadigan umumlashtirilgan statistik ma’lumotlar bilan shaxsiy ma’lumotlarni alohida saqlash zarur.

Integratsiyalashgan model. Taklif etilayotgan yechim uch darajadan iborat: birinchi darajada muassasalar va sport obyektlaridan birlamchi ma’lumot yig‘iladi; ikkinchi darajada ularning to‘liqligi tekshirilib, yagona ma’lumotlar bazasida integratsiya qilinadi; uchinchi darajada

boshqaruv paneli, avtomatik hisobot va tahliliy prognozlar hosil qilinadi. Masalan, mashg‘ulotlar jadvali, sport zalining bandlik ma’lumotlari va trener yuklamasi birlashtirilganda bo‘sh vaqt oralig‘ini aniqlash hamda yangi guruh ochish to‘g‘risida qaror qabul qilish mumkin. OECD raqamli davlat konsepsiyasida ham ma’lumotlarga tayangan boshqaruv va foydalanuvchi ehtiyojiga yo‘naltirish alohida ahamiyatga ega [3].

Natijadorlikni baholash. Raqamlashtirish samaradorligini baholashda hisobot tayyorlashga ketgan o‘rtacha vaqt, takroriy yozuvlar ulushi, maydonlar to‘ldirilish darajasi, sport inshootlarining real bandligi, rejalashtirilgan va bajarilgan mashg‘ulotlar nisbati, texnik nosozlikka javob berish muddati kabi indikatorlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Har bir ko‘rsatkich uchun dastlabki holat, hisoblash formulasi, javobgar va monitoring davri belgilanadi. Masalan, inshoot bandligi foydalanilgan soatlarning foydalanish uchun mavjud soatlarga nisbati orqali aniqlanishi mumkin. Sonli maqsadlar esa mahalliy imkoniyatlar baholanganidan keyin tasdiqlanishi kerak.

Axborot xavfsizligi va boshqaruv mas’uliyati. Sportchi, xususan voyaga yetmagan shaxslar haqidagi ma’lumotlarga ishlov berishda qonuniy asos, zaruriylik, foydalanish huquqlarining chegaralanishi va ma’lumotlarni himoyalash talablariga rioya qilish shart. O‘zbekistonning “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi O‘RQ-547-son Qonuni bu jarayon uchun muhim huquqiy asosdir [4]. Rollarga asoslangan kirish, muntazam zaxira nusxa, o‘zgarishlar jurnali va xodimlarni raqamli savodxonlikka o‘qitish texnik yechim bilan birga joriy qilinishi lozim.

Xulosa. Sport boshqaruvi, infratuzilma va hisobotlarni birgalikda raqamlashtirish sport resurslaridan oqilona foydalanish, ma’lumotlar ishonchliligini oshirish va boshqaruv qarorlarini tezlashtirish uchun muhim omildir. Tadqiqotda taklif etilgan “ma’lumot yig‘ish — integratsiya — tahlil” modeli sport muassasalarining kundalik ehtiyojlariga mos keladi. Kutilayotgan natija faqat elektron hisobotlar sonining ortishi emas, balki sport xizmatlarining sifati, obyektlardan foydalanish samaradorligi va boshqaruvning ochiqligini oshirishdir. Muvaffaqiyatning asosiy shartlari — yagona standartlar, xodimlar malakasi, axborot xavfsizligi va natijadorlikni muntazam baholash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Olimov M.S., Shakirjanova K.T., Rafiyev H.T., Smuriygina L.V., To‘xtaboyev N.T. va boshqalar. / Yakkakurash, koordinatsion va siklik sport turlari “Yengil atletika”. Darslik. – Toshkent, Ilmiy texnika axboroti-press nashtiyoti, 2018. – 376 b.

2.Olimov M.S., Shakirjanova K.T., Rafiyev H.T., To‘xtaboyev N.T., Smuriygina L.V. va boshqalar. / Yengil atletika nazariyasi va uslubiyati. / Darslik. – Toshkent, Ilmiy texnika axboroti-press nashtiyoti, 2018. – 432 b.